

ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΖΑΓΟΡΙ

ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ

ΕΛΑΤΗ

ΔΙΚΟΡΦΟ

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΘΕΟΦΙΛΟΣ Δ. ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ΣΠΥΡΟΣ ΒΑΓΓΕΛΑΚΗΣ

Ολές φορές αναρωτήθηκα ποιοι είναι οι λόγοι, που τις τελευταίες δεκαετίες με ωθούν να επιστρέφω πάλι και πάλι στο Ζαγόρι. Πίστευα αρχικά, πως ήταν μια ρομαντική και υποσυνείδητη ανάγκη επιστροφής στις προγονικές ρίζες της μητέρας μου, στο Ανατολικό Ζαγόρι και στο Μέτσοβο. Στην πορεία συνειδητοποίησα, ότι ήταν κάτι αμειότερο και ισχυρότερο. Ήταν μια συνολική μαγνητική έλξη και μια μόνιμη έκπληξη που αισθανόμουν από τις απρόβλεπτες μεταμορφώσεις του πολυποίκιλου τοπίου του Ζαγοριού, κάθε εποχή του χρόνου, κάθε ώρα της ημέρας. Σήμερα, μετά από τόσα χρόνια και τόσες επισκέψεις, εξακολουθώ ν' ανακαλύπτω στον τόπο νέες, αθέατες γωνίες. Και αναρωπιέμαι, αν θάρθει κάποτε η στιγμή ν' αναφωνήσω: "ναι, επιτέλους τώρα γνωρίζω το Ζαγόρι!"

ΦΩΤ. Α. ΚΑΛΑΪΤΖΗ

"ΖΑ-ΓΚΟΡΙ" (ΠΙΣΩ ΑΠ' ΤΟ ΒΟΥΝΟ)

Σύμφωνα με την επικρατέστερη εκδοχή η ονομασία Ζαγόρι οφείλεται στη σύνθετη σλαβική λέξη "ζα-γκόρι", όπου ζα σημαίνει πίσω και γκόρι σημαίνει βουνό. Το βουνό δεν είναι άλλο από το **"Μιτωκέλι"**, την επιμήκη και συμπαγή αυτή οροσειρά, που εκτείνεται από ΝΑ προς ΒΔ και απαγορεύει κάθε οπτική επαφή ανάμεσα στο λεκανοπέδιο των Ιωαννίνων και τα χωριά του Ζαγοριού. Σ' όλο το μήκος των ΒΑ του υπωρειών το Μιτωκέλι αποτελεί τόπο εγκατάστασης πολλών Ζαγοριώων οικισμών. Είν' ένας τόπος που βρίσκεται κυριολεκτικά "πίσω απ' το βουνό". Δεν έχει την αίγλη και τη φήμη άλλων περιοχών του Ζαγοριού, που έχουν γίνει διάσημες τις τελευταίες δεκαετίες. Και ούτε κατακλύζονται τα δρομάκια και οι πλατείες των χωριών από कारαβάνια τουριστών. Εδώ η ζωή εξακολουθεί να κυλάει με αργούς και ήρεμους ρυθμούς, μοιάζει να μας προσκαλεί σε μια ρομαντική επιστροφή στο παρελθόν.

Ας ξεστρατίσουμε λοιπόν για λίγο από τους τόσο διαφημισμένους προορισμούς του Ζαγοριού και ας ανακαλύψουμε τι έχει να μας προσφέρει ο τόπος "πίσω απ' το βουνό".

Ένας τεράστιος χάρτης και μια λεπτομερής ξενάγηση από την ευγενική υπάλληλο του "Κέντρου Πληροφόρησης" εξυπηρετούν ιδιαίτερα τον επισκέπτη του Ζαγοριού.

ΣΤΟ ΟΙΚΙΣΜΟ ΤΩΝ ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΩΝ

Από τα Ιωάννινα κατευθυνόμαστε προς Κόνιτσα και αμέσως μετά τον οικισμό **"Μεταμόρφωση"** ή **"Καρυές"** εγκαταλείπουμε το κεντρικό δίκτυο και στρίβουμε δεξιά. Για 7 περίπου χιλιόμετρα ο δρόμος ανηφορίζει με πανοραμική θέα στην πεδιάδα της **Λαψίστας**. Είναι η τοποθεσία με την τοπική ονομασία **"Ροντοβάνι"**, που σημαίνει "δρόμος με στροφές". Στο κορυφαίο σημείο της διαδρομής προβάλλει το μνημείο της **"Γυναίκας της Πίνδου"**, αιώνιο σύμβολο θυσίας και αυταπάτης των γυναικών της Ηπείρου στον Πόλεμο του '40. Αμέσως μετά ο δρόμος στρίβει ΝΔ και διασχίζει μια από τις ελάχιστες εκτεταμένες πεδινές εκτάσεις που διαθέτει το Ζαγόρι.

Προς το τέλος της πεδιάδας δεσπόζει ένα μοναχικό διώροφο με πέτρινη επένδυση.

Είναι το "ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΑΡΚΟΥ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΙΝΔΟΥ". Η θέση του στην είσοδο του Ζαγοριού είναι στρατηγική και ο ρόλος του σημαντικότερος για την ενημέρωση του επισκέπτη. Χάρτες, στοιχεία για το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον, ποικίλα ενημερωτικά έντυπα και, πάνω απ' όλα, μια ευγενέστατη υπάλληλος πρόθυμη να παράσχει κάθε πληροφορία για το Ζαγόρι. Στο ισόγειο φιλοξενούνται δύο παραδοσιακές στολές, μία Ζαγορίσια και μία Σαρακατσάνικη, καθώς και εργόχειρα από τις δύο Σχολές Οικοκυρικής, τη "Ριζάρειο" στο Μονοδένδρι και την "Λαμπριάττειο" στα Άνω Πεδινά. Αίθουσα περιβαλλοντικής ενημέρωσης και δωμάτιο για φιλοξενία ερευνητών της περιοχής υπάρχουν στον β' όροφο. Το Κέντρο λειτούργησε τον Ιούνιο του 2003 και μέχρι στιγμής οι επισκέπτες του ξεπερνούν τις 2000. Μερικές εκατοντάδες μέτρα μετά το Κέντρο βρισκόμαστε μπροστά στην κύρια πύλη εισόδου στο Ζαγόρι. Αριστερά ο δρόμος οδηγεί,

σε μερικά από τα πιο διάσημα χωριά: Βίτσα, Μονοδένδρι, Τσεπέλοβο, Κήπους και πολλά άλλα.

Στην ευθεία περνάει διαδοχικά από Ελάτη, Δίκορφο και τους υπόλοιπους οικισμούς που είναι χτισμένοι στις υπώρειες του Μιτσικελιού. Δεξιά τέλος, καταλήγει, μετά από 800 περίπου μέτρα, στους Ασπραγγέλους. Εδώ βρίσκεται η έδρα του Δήμου **Κεντρικού Ζαγοριού**, και ο φιλόξενος Δήμαρχος **Γαβριήλ Παπαναστασίου**, που θέτει στη διάθεσή μας κάθε πληροφορία για τον τόπο του.

Η εικόνα των Ασπραγγέλων είναι αρκετά αντιφατική. Στην αρχική προσέγγιση έχουμε την εντύπωση, ότι δεν βρισκόμαστε σε παραδοσιακό οικισμό του Ζαγοριού αφού, ο κεντρικός δρόμος είναι ευρύχωρος, η εκκλησία της Παναγίας - αν και πετρόχτιστη - είναι καινούργια (κτίσμα του 1915), πολλά σπίτια έχουν κεραμοσκεπή και άλλα στέγη από τσίγκο και επιπλέον υπάρχουν δύο πλατείες με πολλούς χώρους στάθμευσης, ταβέρνες, γήπεδο μπάσκετ και μεγάλη απλοχωριά. Απέναντι μάλιστα από την μεγάλη πλατεία με το πελώριο πλατάνι ορθώνεται ένα τιμεντένιο οικοδόμημα απαράδεκτης αισθητικής. Ωστόσο, μια προσεκτικότερη προσέγγιση

Παραδοσιακό σπίτι στους Ασπραγγέλους, από τα ελάχιστα που έχουν απομείνει.

αποκαλύπτει - στο δυτικό κυρίως τμήμα του οικισμού πάνω από την πλατεία - στοιχεία τυπικά και γνώριμα των χωριών του Ζαγοριού. Εδώ συναντάμε δρομάκια ανηφορικά, πυκνή δόμηση, σπίτια πετρόχτιστα και πλακοσκέπαστα και αρκετά ερειπωμένα παλιά με γνήσια Ζαγορίσια αρχιτεκτονική. Το σημαντικότερο όμως κτίσμα, που αποκαλύπτει όλη την αλλοτινή αίγλη και το αυθεντικό Ζαγορίσιο παρελθόν του οικισμού, είναι η εκκλησία του **Αγ. Νικολάου**, σε μικρή απόσταση και στα δυτικά της πλατείας του χωριού.

Στο πέτρινο υπέρθυρο της πάλαι ποτέ μεγαλόπρεπης εκκλησίας αναγράφεται η χρονολογία **1776**. Η ιστορικότητα όμως και οι επιβλητικές διαστάσεις του μνημείου δεν απέτρεψαν τους Γερμανούς από την αποτρόπαια πράξη της καταστροφής του το 1943. Μαζί κατέστρεψαν

Ασπράγγελοι. Αμφιθεατρική γειτονιά με πετρόχτιστα σπίτια από το δυτικό τμήμα του οικισμού.

και το σύνολο σχεδόν του οικισμού από τον οποίο διασώθηκαν μόνον 12 σπίτια. Η ολοσχερής αυτή καταστροφή ήρθε να συμπληρώσει την μερική καταστροφή από τους Τούρκους το 1912. Είναι λοιπόν - σε μεγάλο βαθμό - δικαιολογημένη η σημερινή, πολύ λίγο παραδοσιακή όψη, των Ασπραγγέλων.

Από την εκκλησία του Αγ. Νικολάου έχουν απομείνει οι περιμετρικοί τοίχοι, ο τοίχος του Ιερού και το θαυμάσιο δάπεδο σκεπασμένο με πλάκες δύο χρωματισμών. Ακόμα και σ' αυτή την κατάσταση ο ναός είναι υποβλη-

τικός, αποπνέει μια έντονη αύρα ερειπωμένου αρχαίου ιερού.

Η παλιά ονομασία του χωριού - που μετονομάστηκε το 1928 σε Ασπραγγέλους - ήταν "**Δοβρά**". Κατά τον **Ι. Λαμπριδίη** η ονομασία είναι σλαβική και σημαίνει "*καλό*", αμφισβητείται όμως από μεταγενέστερους ιστοριογράφους.

Η γέννηση του οικισμού χάνεται στην ομίχλη των αιώνων και δεν υπάρχουν μαρτυρίες για τους πρώτους οικιστές. Πρώιμα πρέπει να κατοίκησαν εκεί οργανωμένες ομάδες γεωργοκτηνοτρόφων - πολεμιστών.

Σύμφωνα με τον Λαμπριδίη "*η Δοβρά κείται εις κοιλάδα πετρώδη, διαιρείται εις 4 συνοικίας και εν τω μέσω, παρά μικράν τινα πλατείαν, έχει φρεάρ αξιοσημείωτον διά την καλήν του ύδατος ποιότητα. Αι γυναίκες διατηρούσι πολλά ήθη και έθιμα της αρχαίας*

Ό,τι έχει απομείνει από τον άλλοτε μεγαλόπρεπο ναό του Αγ. Νικολάου που καταστράφηκε το 1943 από τους Γερμανούς.

απλότητος, οι δε άνδρες είναι δραστήριοι και ενεργητικοί μετερχόμενοι επιδεξίως το εμπόριον".

Προς τα τέλη του 19ου αιώνα το χωριό είχε 1300 κατοίκους. Το 1976 είχε διαθέσιμο Δημοτικό Σχολείο με 30 παιδιά που έκλεισε το 1979-80. Σήμερα οι Ασπραγγέλοι έχουν 50 μόνιμους κατοίκους. Το χωριό ωστόσο έχει μια εμφανή όψη ζωντανίας. Σ' αυτό συμβάλλουν η ύπαρξη του Δημοταχείου, οι ταβερνούλες, οι ξενώνες, το **Σκοπευτήριο** που φιλοξενεί 3-4 φορές το χρόνο πανελλήνιους αγώνες και η **Πίστα αιωροπτέρων** και **αλεξιπτώτων πλαγιάς**, όπου 1-2 φορές το χρόνο επίσης φιλοξενούνται πανελλήνιοι αγώνες.

ΣΤΟΝ ΟΙΚΙΣΜΟ ΤΗΣ ΕΛΑΤΗΣ

Από τους Ασπραγγέλους βγαίνουμε και πάλι στο κεντρικό δίκτυο και κατευθυνόμαστε δεξιά για **Ελάτη**. Ήδη απέναντί μας αποκαλύπτεται το πανόραμα της κορυφογραμμής της Τύμφης, ενώ ο κοντινός ορίζοντας καλύπτεται από το πλουσιώτατο ανάγλυφο αναρίθμητων δασοσκεπών λοφοπλαγιών, χαραδρών και πτυχώσεων εδάφους.

Πολύ καθαρά διαγράφεται το τεράστιο χάσμα του Φαραγγιού του Βίκου με το Μονοδένδρι και τη Βίτσα. Στις αντικρινές πλαγιές του φαραγγιού διακρίνονται σκαρφαλωμένοι οι οικισμοί του Καπέσοβου και Βραδέτου.

Σε απόσταση 1,2 χλμ. από τη διασταύρωση των Ασπραγγέλων μπαίνουμε στα πρώτα σπίτια της Ελάτης, σε υψόμετρο 920 μέτρων.

Σε αντίθεση με τους περισσότερους οικισμούς του Ζαγοριού, που εκμεταλλεύονται θέσεις προσηλιακές και υπήνεμες, η Ελάτη - όπως και τα υπόλοιπα χωριά του Μιτσικελιού - είναι χτισμένη με Β-ΒΑ προσανατολισμό. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να πέφτουν πλάγια οι ακτίνες του ήλιου και όχι άμεσα. Κατά την χειμερινή - ιδιαίτερα - περίοδο το γεγονός αυτό επιδρά οπωσδήποτε στις κλιματολογικές συνθήκες του χωριού. Το είχε ήδη επισημάνει το 1870 ο Λαμπρίδης, που ανέφερε για την Ελάτη τα εξής: *“Κείται εις την υπόρειαν του εις το Ζαγόριον εστραμμένου Μιτσκέλ, επί λόφου κατωφερούς και καταφύτου. Συνίσταται εκ τριών συνοικιών, χωριζομένων απ’ αλλήλων δια λάκων και γέμει δασών. Και το μεν θέρος είναι τερπνότατον, τον δε χειμώνα δυσάρεστον, ως και το Πάπιγκον. Γενικώς δε τα προϊόντα αυτού, ολίγον υπό του ηλίου*

Σπίτια στην Ελάτη. Μεγάλα, πετρόχτιστα και παραδοσιακά.

θερμαινόμενα, είναι όψιμα”.

Η παλιά ονομασία του χωριού ήταν **“Μπούλτσι”** (μετονομάστηκε σε Ελάτη το 1926). Σύμφωνα με τον Λαμπρίδη, η πρώτη κατοίκηση της περιοχής, σε τρεις διαφορετικές θέσεις, έγινε περί το 1600 από κτηνοτρόφους των *“Γαβρυσίων”*, χωριού της περιοχής Κουρένων.

Αργότερα, περί το έτος 1698, προσχώρησαν και άλλοι κάτοικοι από διάφορα χωριά και συνέστησαν το Μπούλτσι. Η κύρια ασχολία τους ήταν η ξυλουργική, γι’ αυτό και ονομάστηκαν *“Ματεράδες”*, αργότερα όμως την εγκατέλειψαν και επιδόθηκαν στο εμπόριο. Και καταλήγει ο Λαμπρίδης: *“Τοσαύτην δε ισχύν είχαν επί του Αλή-Πασά διά του αρχηγού των Καρακώστα, ώστε μόνον εις τούτους η διά νυκτός εξ Ιωαννίνων έξοδος επετρέπετο”.*

Στα χρόνια του Λαμπρίδη ο οικισμός είχε 450 κατοίκους, ενώ οι μόνιμοι σήμερα κάτοικοι δεν ξεπερνούν τους 15. Η έκταση του χωριού

είναι μικρή, τα σπίτια είναι δομημένα αραιά ανάμεσα σε πυκνότατη βλάστηση. Ένας κεντρικός πλακόστρωτος δρόμος διασχίζει τον οικισμό από ΝΑ προς ΒΔ. Καθώς κατηφορίζουμε συναντάμε στα δεξιά ένα ανηφορικό χορταριασμένο καλντερίμι, που σε δύο λεπτά μας οδηγεί στον ναό του **Αγ. Γεωργίου**. Η εκκλησία χτίστηκε αρχικά το 1806, κάηκε το 1976 και ανοικοδομήθηκε το 1981 οπότε και ξαναλειτούργησε.

Στην είσοδο του χωριού μας υποδέχεται μεγάλη πέτρινη, σκεπαστή πηγή, κατασκευασμένη αρχικά το 1880 και ανακαινισμένη από την κοινότητα το 1963. Από τα δύο στόμιά της ρέει άφθονο δροσερό νερό που μας ξεδιψά. Κοντά της υπάρχει και πινακίδα, που μας κατευθύνει αριστερά κατηφορικά προς τον παλιό ερειπωμένο μύλο και τον Άγιο Μηνά. Με τον **Γιώργο Γκιόκα** και τον **Σπύρο Βαγγελάκη**

Χορταριασμένο καλντερίμι και εξαιρετικό φυσικό περιβάλλον οδηγούν στο γεφύρι και στον παλιό νερόμυλο της Ελάτης.

Ξεκινάμε ν' ανακαλύψουμε αυτή την αθέατη τοποθεσία του χωριού. Η αρχή της πορείας σηματοδοτείται με φαρδύ μονοπάτι, που στην ουσία είναι καλντερίμι, τόσο χορταριασμένο όμως, που μόλις διακρίνεται. Το καλντερίμι διασχίζει με απότομες κλίσεις τα τελευταία σπίτια του χωριού, μεγάλα και παραδοσιακά, που είναι όμως κλειστά και, προφανώς, ανοίγουν τις πόρτες στους ιδιοκτήτες τους τα καλοκαίρια και τα Σαββατοκύριακα. Αριστερά μας κατηφορίζει ρεματιά κατάφυτη με καρυδιές, κερασιές, κασιανιές, κέδρα, σφενδάμια και βελανιδιές. Λίγο αργότερα κυριαρχεί το δρουδάσος.

Σ' ένα 10λεπτο ο κατήφορος τελειώνει, φτάνουμε σε ωραία μικρή κοιλάδα στην τοποθεσία "*Γκουτζιουλό*". Μια πολύ καλή πινακίδα (μέσω του προγράμματος "LIFE") δείχνει ΒΔ την κατεύθυνση προς τη θέση "**ΛΙΒΑΔΑΚΙΑ**" σε 20' και Α-ΒΑ προς τον ΑΓ. ΜΗΝΑ σε 40'. Μερικά μέτρα παραδίπλα σώζονται τα ερείπια του παλιού νερόμυλου. Αναπάντεχο σύντροφο από τα πρώτα μέτρα της πορείας μας έχουμε μια συμπαθητικότερη γατούλα του χωριού, που τριγυρίζει διαρκώς μέσα στα

Το γεφυράκι της Ελάτης μέσα στην πυκνή βλάστηση και η συμπαθητική γατούλα, μια χαριτωμένη νότα στην περιήγησή μας.

πόδια μας και μας ακολουθεί σε κάθε μετακίνηση.

Κάτω από τον νερόμυλο, μέσα σε θαυμάσιο φυσικό περιβάλλον, διακρίνεται η κοίτη ενός χειμάρρου, που την περίοδο αυτή είναι ξερή. Τις δύο όχθες του ρέματος συνδέει πέτρινο μονότοξο γεφυράκι, με άριστη και πολύ στέρεη κατασκευή. Από το πολύ φαρδύ του κατάστρωμα, πλάτους 3 μέτρων, διέρχεται το μονοπάτι, που αργότερα συναντάει το δρόμο προς τον Αγ. Μηνά, έξω από το Δίλοφο.

Παίρνουμε τον ανηφορικό και αρκετά

κοπιαστικό δρόμο της επιστροφής, πολύ γρήγορα όμως διαπιστώνουμε, πως η γατούλα δεν είναι πια μαζί μας. Ίσως κάπου βρήκε μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Αν ήταν σκύλος θα μας συνόδευε αναμφίβολα μέχρι το χωριό.

Μερικές δεκάδες μέτρα από την πηγή, στον κεντρικό πλακόστρωτο δρόμο, βρίσκεται το παραδοσιακό ξενοδοχείο "ΕΛΑΤΗ". Το οίκημα ήταν παλιό αρχοντικό του 1867 και περιήλθε στους σημερινούς του ιδιοκτήτες (**Αλέκος Γιαννακόπουλος** και γιος **Αντρέας**) το 1979. Η λειτουργία του ως ξενοδοχείο ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο του 1991. Πριν μπούμε στο εσωτερικό θαυμάζουμε για λίγο τη θέα από το υπαίθριο πλακόστρωτο ταρατσάκι, που θα είναι οπωσδήποτε πολύ δημοφιλές κατά τη θερινή περίοδο.

Το δάπεδο του καθιστικού είναι πλακόστρωτο

και το πέτρινο τζάκι είναι ένα από τα 7 που είχε κάποτε το αρχοντικό. Η οροφή αποτελείται από παραδοσιακά χειροποίητα πηχάκια και όλη η επίπλωση είναι από χειροποίητη οξυά. Ο χώρος της τραπεζαρίας είναι ανεξάρτητος, με το δικό του τζάκι, τα χειροποίητα έπιπλα και τα φωτιστικά που είναι αυθεντικές αντίκες. Πολύ όμορφα είναι τα διακοσμητικά πιάτα και ένα μπακιρένιο σκαλιστό "σινί". Τα δωμάτια επίσης είναι διακοσμημένα με την ίδια φιλοσοφία των κοινόχρηστων χώρων και διαθέτουν όλα κεντρική θέρμανση και τηλεόραση.

Το ξενοδοχείο "ΕΛΑΤΗ" αποδίδει μεγάλη σημασία στην κουζίνα του. Εδώ αδιαφιλονίκητο αφεντικό είναι ο κυρ-Αλέξης, 30 χρόνια εσιτάτορας στον Καναδά, με ανεξάντλητες ιστορίες γύρω από την ανθούσα Ελληνική οικογένεια.

- *Επιτρέψτε μου να κεράσω ένα τσιπουράκι, λέει ο κυρ-Αλέξης.*

Το τσίπουρο είναι εξαιρετικής ποιότητας. Συ-

νοδεύεται αρχικά με ελίτσες και κεφαλοτύρι. Ο οικοδεσπότης μας όμως δεν είναι ικανοποιημένος. Έτσι ο γιος του ο Αντρέας φέρνει στο τραπέζι "σύγκλινο" και αγκυρογούρνο σιφάδο. Τη θέση του τσίπουρου παίρνει ένα έξοχο κόκκινο Μεσσηνιακό κρασί.

- *Το Μεσσηνιακό κρασί πώς προέκυψε στο Ζαγόρι, ρωτάω τον κυρ-Αλέξη.*

- *Μα, είμαι Μεσσηνιος, απαντάει γελώντας.*

Ο Ηπειρώτης στην οικογένεια είναι η γυναίκα μου.

Στη συντροφιά μας καλωσορίζουμε τον **Πέτρο Φραγκούλη**, φυσικό και συγγραφέα από το Σκαμνέλι Ζαγορίου. Πριν μερικά χρόνια είχαμε παρουσιάσει στο περιοδικό το εκπληκτικό φωτογραφικό λευκώμα "**Ζαγορισίων Πολιτεία**" που είχε εκδώσει ο Πέτρος. Δεν φανταζόμουν όμως, ότι θα είχα την τύχη σε ανύποπτο χρόνο, να τον γνωρίσω και προσωπικά και να ακούσω από το στόμα του άγνωστες λεπτομέρειες για την ιστορία αυτού του λευκώματος και την περιπετειώδη συλλογή του φωτογραφικού του υλικού. Ενός υλικού, που το μεγαλύτερο τμήμα του είχε δημιουργήσει ο παππούς του **Θεοφάνης Φραγκούλης**, Σχολάρχης από το Σκαμνέλι, είτε συλλέγοντας είτε φωτογραφίζοντας ο ίδιος με μια

Τμήμα από το θαυμάσιο παραδοσιακό καθιστικό του ξενοδοχείου "Ελάτη".

αρχαία φωτογραφική μηχανή "PARIS" του 1903 που υφίσταται ακόμη.

- Το τεράστιο και ανυπολόγιστης αξίας φωτογραφικό αρχείο του παλπού μου περιλάμβανε 5.000 φωτογραφικές πλάκες ήδη από το 1850, λέει ο Πέτρος. Από τα συντρίμια του Εμφυλίου Πολέμου κατάφερα να διασώσω περίπου 300, ένα μεγάλο μέρος από τις οποίες περιλαμβάνεται στο λεύκωμα.

(Σημ: Στις **26.1.2005**, στο **Ιστορικό Κέντρο του Δήμου Θεσσαλονίκης**, στην οδό Ιπποδρομίου, εγκαινιάζεται έκθεση του Πέτρου Φραγκούλη με θέμα: "ΖΑΓΟΡΙΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ, Φωτογραφία 1850-1950". Θα ακούγεται επιλεγμένη Δημοτική Ζαγορίσια Μουσική και αποσπάσματα της ιστορίας του Ζαγοριού. Για περισσότερες πληροφορίες το τηλ. του Π. Φραγκούλη είναι: **2310-952460**).

Το δεύτερο παραδοσιακό κατάλυμα που συμπληρώνει την τουριστική υποδομή της Ελάτης είναι ο ξενώνας "PONTOBANI", που ξεκίνησε τη λειτουργία του τον Αύγουστο του 1999 και βρίσκεται μερικές δεκάδες μέτρα από την κεντρική πλατεία του χωριού.

Ο ξενώνας στεγάζεται σε παμπάλαιο κτίσμα του 1854, που αναπλάσθηκε και εκσυγχρονίσθηκε διατηρώντας ανέπαφη την αρχιτεκτο-

Εξωτερική όψη του παραδοσιακού ξενώνα "PONTOBANI" στην Ελάτη.

νική του φυσιογνωμία. Πρόκειται στην ουσία για δύο ανεξάρτητα οικήματα, που επικοινωνούν μεταξύ τους με κοινή αυλή.

Το πρώτο οίκημα περιλαμβάνει 3 δωμάτια και το κοινόχρηστο καθιστικό. Το δεύτερο, που είναι διώροφο, περιλαμβάνει από ένα δωμάτιο σε κάθε όροφο. Κι εδώ πόλο έλξης κατά την θερινή περίοδο αποτελεί η ωραία πλακόστρωτη αυλή. Το καθιστικό είναι χώρος ζεστός, με τζάκι και διακόσμηση από παλιά αντικείμενα, ανάμεσα στα οποία ξεχωρίζει ένα θαυμάσιο σεντούκι με διακόσμηση από φίλντισι. Το ταβάνι αποτελείται από παραδοσιακά πηγάκια, ενώ στην οροφή ένας φεγγίτης επιτρέπει να εισχωρεί άφθονο φως. Κάθε δωμάτιο είναι βαμμένο με διαφορετικό χρώμα και έχει τη δική του προσωπικότητα. Ένα από αυτά έχει αυθεντικό ταβάνι άριστα συντηρημένο, ηλικίας τουλάχιστον 100 ετών. Κάποιο άλλο έχει πέτρινο τζάκι με την χρονολογία 1900 ανάγλυφη στην πέτρα. Όλα είναι εφοδιασμένα με αυτόνομη θέρμανση, τηλεό-

ραση και παραδοσιακή ζαγοριότητα επίπλωση, που δημιουργεί έναν χώρο ζεστό, με έντονη την αύρα του παρελθόντος.

Μια σημαντικότερη υπηρεσία της Ελάτης προς τον επισκέπτη ή τον περναστικό από την περιοχή - και μάλιστα σε καθημερινή βάση όλο το χρόνο - είναι η λειτουργία της ταβερνούλας "ΣΤΑ ΡΙΖΑ", στην κεντρική πλατεία του χωριού. Είναι μια αίθουσα καλαίσθητη, πλακόστρωτη και με πιθάκια στο ταβάνι. Το μπαλκόνι με τα θερινά του τραπεζάκια είναι ένας εκπληκτικός εξώστης με θέα μοναδική προς την κορυφογραμμή της Τύμφης, τα χωριά του Ζαγοριού και όλο το ενδιαμέσο κατάφυτο ανάγλυφο.

Η ποικιλία της κουζίνας είναι συναρπαστική και εξίσου σπουδαία η ποιότητα. Όταν ο **Σάκης Στεφάνου** από τον Καλουτά ανέλαβε την ταβέρνα, κανένας δεν πίστευε, ότι θα μπο-

ρούσε να λειτουργήσει σε καθημερινή βάση. Όχι μόνον το πέτυχε αλλά κέρδισε την αναγνώριση όλης της περιοχής. Στο διάστημα που μείναμε στον τόπο είχαμε την ευκαιρία να δοκιμάσουμε μερικές από τις πολλές σπιτικές του πίτες, άγρια μανιτάρια με φέτα και κασέρι, γίγαντες με χόρτα, γίδα βραστή και πρόβατο στη λαδόκολλα. Υπήρχαν βέβαια και πολλά άλλα και ανάμεσά τους ζυγούρι με πράσο, κουνέλι σπιτάδο και αγριογούρουνο στη γάστρα. Ανεξάρτητα από την εξαιρετική ποικιλία και ποιότητα πιστεύουμε, ότι το σημαντικότερο είναι να ξέρει ο ταξιδιώτης, ότι όλο το χρόνο, ακόμα και τις καθημερινές, μπορεί να βρει στην Ελάτη μια ταβερνούλα ανοιχτή και φιλόξενη, με τζάκι αναμμένο το χειμώνα και υπέροχη δροσιά το καλοκαίρι. (TABERNA "ΣΤΑ ΡΙΖΑ", ΤΗΛ. 26530-71550 και 6937-037544).

Θέα από την Ελάτη με την πολυχρωμία του φθινοπώρου και την εντυπωσιακή οροσειρά της Τύμφης.

ΣΤΟ ΓΡΑΦΙΚΟ ΔΙΚΟΡΦΟ

Από την Ελάτη συνεχίζουμε την περιήγησή μας για το **Δίκορφο**. Στα 1,4 χλμ. συναντάμε σε υπερυψωμένο σημείο αριστερά του

δρόμου το ωραίο εκκλησάκι της **Αγ. Τριάδας**. Η διαδρομή προς το Δίκορφο περνάει ανάμεσα από υπέροχο φυσικό περιβάλλον με πλουσιώτατη βλάστηση από πεύκα, έλατα, σφενδάμια, βελανιδιές, φουντουκιές και πολλά άλλα φυλλοβόλα δέντρα.

8 χλμ. μετά την πλατεία της Ελάτης μπαίνουν στα πρώτα σπίτια του Δίκορφου. Η παλιά ονομασία του χωριού ήταν "**Τσονδήλα**". Μετονομάστηκε σε Δίκορφο το 1927. Για την παλιά Τσονδήλα έγραφε πριν από 130 χρόνια ο Λαμπρίδης, ότι "*είναι τόπος θαυμάσιος με 800 κατοίκους. Κείται επί ρευματικής, καταφύτου και συδένδρου κοιλάδος εις τας υπωρείας του Μισκέλ και συνίσταται εκ τριών συνοικιών*". Μιλώντας για το ευρύτερο φυσικό περιβάλλον του χωριού ο Λαμπρίδης αναφέρει έναν απότομο βράχο ύψους 90 ποδών με σπήλαιο, όπου εύρισκαν οι κάτοικοι καταφύγιο από τις Αλβανικές επιδρομές. Και συνεχίζει ο Λαμπρίδης: "*Ου μακράν του βράχου τούτου υπάρχει φάραγξ βαθεία, ένθα και τετρασύλλαβος ηχώ σχηματίζεται! Η Τσονδήλα γέμει δασών και μάλιστα κατά την θέσιν Πολυγένια, όπου πλήθος κάπρων, δορκάδων και αιγώνων απαντά τις και πλουτεί διανγεστάτων και ψυχροτάτων υδάτων*".

Τμήμα της Ελάτης. Τα σπίτια του οικισμού είναι διάσπαρτα μέσα σε πυκνότατη, ποικίλη βλάστηση. **(Επάνω)** Δίκορφο. Η πλατεία με τον πλάτανο και τη βρύση, που κάποτε ήταν το ζωντανό κοινωνικό κέντρο του χωριού.

Για τους κατοίκους όμως του χωριού δεν είχε ο Λαμπρίδης την ίδια καλή άποψη που είχε για την φύση του. Έγραφε λοιπόν: "*Οι κάτοικοι ταύτης δυστυχώς - και μάλιστα αι γυναίκες - ήρχισαν να εισάγωσιν πολλά του σημερινού πολιτισμού ήθη και έθια. Άλλοτε μεν διετήρει η Τσονδήλα δύο σχολεία καλά, σήμεραν δε ένεκα διαφωρίας ουδέν, αν και έκτινων εισοδημάτων του χωριού και της εκκλησίας δύνανται να διατηρήσωσι δύο αξιόλογα. Εντροπή! "*

Ούτε και σήμερα υπάρχουν σχολεία. Και πώς να υπάρχουν άλλωστε, όταν στο χωριό δεν διαμένουν περισσότεροι από τρεις μόνιμοι κάτοικοι! Ωστόσο εξακολουθεί να δεσποζει στη μικρή όμορφη πλατεία το επιβλητικό πέτρινο κτίριο του παλιού **Αρρεναγωγείου**, ενθύμιο αλλοτινής ακμής. Χτίστηκε με δα-

πάνη της **Τασούλας Στάθη** το 1912 και λειτούργησε ως τα τέλη της δεκαετίας του '50. Σήμερα ένα τμήμα του στεγάζει τα γραφεία του Συλλόγου του χωριού.

Το Αρρεναγωγείο, που καταλαμβάνει το βόρειο τμήμα της πλατείας, είναι ένα κτίριο ιδιότυπο με ανοιχτό το κάτω μέρος, που οδηγεί στο προαύλιο της εκκλησίας του **Αγίου Μηνά**. Είναι μια επιβλητική πέτρινη βασιλική, χτισμένη το 1778, χρονιά κατά την οποία περιόδευε την Ήπειρο ο Κοσμάς ο Αιτωλός. Η χοντρή ξύλινη πόρτα είναι ενισχυμένη με μεγάλα καρφιά, ενώ τα μικρά και σε μεγάλο ύψος από το έδαφος παράθυρα, αποκαλύπτουν τον αμυντικό χαρακτήρα της εκκλησίας στα χρόνια των ληστρικών επιδρομών. Η τοιχογράφηση, που ολοκληρώθηκε το 1812, διατηρείται σε αρκετά καλή κατάσταση. Το τέμπλο είναι παλιό, ξυλόγλυπτο, με βαθύ σκάλισμα.

Έξω από την εκκλησία δεσπόζει το ψηλό εξάγωνο καμπαναριό, χτισμένο το 1896 με δαπάνες του Νικολάου Σακελλαρίου. Με τις φθορές που μεσολάβησαν και τις νεότερες κακόγουστες επεμβάσεις, το καμπαναριό έχει

Δίκορφο. Ο ναός του Αγ. Μηνά με το καμπαναριό και μπροστά το επιβλητικό κτίριο του Αρρεναγωγείου.

χάσει μεγάλο μέρος από την παλιά του αίγλη και βέβαια δεν επιζεί το ρολόι με τον ξύλινο δίσκο, που είχε παραγγείλει ο δωρητής του στη Βιέννη. Η θέα ωστόσο από τη θέση της εκκλησίας - προς την Τύμφη, τις συνοικίες του χωριού και το Μιτσικέλι - παραμένει εκπληκτική, έστω και αν σε ορισμένα σημεία εμποδίζεται βάνουσα από τα - πανταχού παρόντα - εξοργιστικά καλώδια της ΔΕΗ.

Επιστρέφουμε στη μικρή γραφική πλατεία, με τον μεγάλο πλάτανο και τη βρύση, τυπική και γνώριμη εικόνα Ζαγορίσιου οικισμού. Η πλατεία πλακοστρώθηκε και πήρε τη σημερινή μορφή της το 1956. Το γεγονός χαιρετίζετο με τα παρακάτω λόγια από τα "**Ζαγορειακά νέα**" της εποχής:

"Οι κάτοικοι του Δίκορφου με μεγάλην χαράν παρακολουθούν τας εργασίας της πλατείας της Κοινότητός των, η οποία εντός ολίγων

ημερών θα τελειώσει και θα προικίσει το όμορφο χωριό με ένα ακόμα στολίδι".

Και είναι πράγματι στολίδι, που κάποτε με τα μαγαζιά, τα πανηγύρια και τις συγκεντρώσεις των κατοίκων ήταν το επίκεντρο της κοινωνικής ζωής του οικισμού. Σήμερα έχει απομείνει το ανενεργό πια Κοινοτικό κατάστημα, με το Καφεμαγειρείον "Μεσαριά" στο ισόγειό του, που λειτουργεί τις Τετάρτες, τις γιορτές και τα Σαββατοκύριακα.

Δίπλα στην Κοινότητα υπάρχει ακόμα ένα κύταρο ζωής. Είναι το μικροσκοπικό καφεενεδάκι της κυρά-Καλυψώς, που εδώ και 10 χρόνια είναι πάντα ανοιχτό, χειμώνα - καλοκαίρι. Στα 85 της χρόνια η γερόντισσα κρατάει μόνη της το σπάτι της και αυτό το μαγαζάκι που νοικιάζει από την εκκλησία. Θα μπορούσε κι αυτή να πάει στο γιο και στα εγγόνια της, που την επισκέπτονται τακτικά.

Η ώρα του ταχυδρόμου, η ώρα της πληρωμής των συντάξεων. (Δεξιά) Παρά την ερήμωση του τόπου η κυρά - Καλυψώ εξακολουθεί να κρατάει όλο το χρόνο το καφεενεδάκι ανοιχτό.

Προτιμάει όμως, όσο αντέχει, να παραμένει στον τόπο της.

- Έχει ερημώσει το χωριό, λέει με πίκρα η κυρά-Καλυψώ. Θυμάμαι τα παλιά μεγαλεία και πονάω. Μα, έστω κι έτσι, το αγαπάω και μ' αρέσει. Εδώ γεννήθηκα, εδώ παντρεύτηκα κι εδώ θέλω να πεθάνω.

Στις τρειςήμισι το απόγευμα ένα αυτοκίνητο μπαίνει στην πλατεία. Είναι ο ταχυδρόμος, που έρχεται να πληρώσει τις συντάξεις. Τρεις ηλικιωμένες του χωριού τον περιμένουν από ώρα, υπογράφουν και εισπράττουν τα λιγούσά και πολύτιμα ευρώ. Μαζί με μας ήταν οι μοναδικοί θαμώνες στο καφεενεδάκι της κυρά-Καλυψώς την εργάσιμη τούτη μέρα της εβδο-

Δίκορφο. Στις βρύσες, στα σπίτια, η παραδοσιακή αρχιτεκτονική διατηρείται αναλλοίωτη.

μάδας. Ωστόσο, παρά τη σημερινή εικόνα της εγκατάλειψης και ερημιάς, μπορούμε να διακρίνουμε μια αχτίδα αισιοδοξίας στο άμεσο μέλλον του χωριού. Οφείλεται στην ύπαρξη δύο παραδοσιακών ξενώνων που ανεγείρονται σε δύο διαφορετικά σημεία του οικισμού, τον "πέτρα" και τον "κάτω μαχαλά".

Η θέα και των δύο είναι κορυφαία, και, με τους γρήγορους ρυθμούς των εργασιών που είναι σε εξέλιξη, θα λειτουργήσουν πιθανότατα από την θερινή περίοδο της επόμενης χρονιάς. Είναι ο μοναδικός τρόπος να ξαναζωντανέψει το Δίκορφο, ένα από τα ομορφότερα χωριά του Ζαγοριού.

Μετά από μια ωραία περιήγηση στους τρεις

μαχαλάδες του χωριού, με τα παραδοσιακά μεγάλα σπίτια και τα καλντερίμια που έχουν απομείνει, βγαίνουμε και πάλι στο κεντρικό δίκτυο με κατεύθυνση ανατολική, προς "Μανασσή" και "Καλωτά". Πριν κινηθούμε όμως προς αυτούς τους δύο οικισμούς, στρίβουμε αμέσως μετά την έξοδο του Δίκορφου προς τα δεξιά (νότια). Είναι ένας ανηφορικός χωματόδρομος που εισχωρεί στα έγκατα του Μιτωκελιού. Κατά την θερινή περίοδο - εκτός από ορισμένες μικροδυσκολίες - ο δρόμος είναι βατός και από συμβατικά αυτοκίνητα. Πολύ γρήγορα βρισκόμαστε κυκλωμένοι από ένα υπέροχο φυσικό περιβάλλον με δάσος ελάτων, κοκκινωπά σφενδάμια και καταπράσινα μικρολίβαδα.

Καθώς ανηφορίζουμε θυμόμαστε τα λόγια του Λαμπριόδη: "Προς Ν. του χωριού υψούται και έτερος απότομος βράχος, ο "Άγιος Ιωάννης", με ομώνυμον παρεκκλήσιον, ένθα και πανήγυρις λαμπρά την 25ην Μαΐου γίνεται.

Πέριξ του ναΐσκου σώζονται και λείψανα φρουρίου νεωτέρας ίσως εποχής".

Το εκκλησάκι αρχικά είναι αθέατο, δεν έχουμε όμως καμιά αμφιβολία για την ύπαρξή του, τόσο εξαιτίας της περιγραφής του Λαμπρίδη, όσο και από την επισημάνση της θέσης του στον πολύ καλό χάρτη του Ζαγορίου (ΑΝΑΒΑΣΗ 1:50.000) που έχουμε μαζί μας.

Δύο λοιπόν χιλιόμετρα μετά την αναχώρησή μας από την άσφαλτο συναντάμε στα δεξιά μας μια παράκαμψη, που μετά από 300μ. δύσβατου χωματόδρομου μας οδηγεί μπροστά στον **Αη -Γιάννη**. Το εξωκκλήσι είναι μεγάλων διαστάσεων μονόκλιτη βασιλική, με χρονολογία ανέγερσης το 1898. Η χρονολογία αυτή είναι κατά 30 περίπου χρόνια μεταγενέστερη της εποχής κατά την οποία αναφέρετο ο Λαμπρίδης στο εξωκκλήσι. Στην απορία

Στην κορυφή του λόφου του Αη - Γιάννη πάνω από το Δίκορφο δεσπόζει το ομώνυμο εξωκκλήσι, μέσα στο υπέροχο περιβάλλον του Μιτσικελιού.

μας απαντά το βιβλίο του **Παπαγιαννόπουλου**. "*Παλιότερα υπήρχε άλλο ξωκκλήσι αφιερωμένο στον άγιο, άγνωστο από ποιόν χτίστηκε και τότε. Το εξωκκλήσι εκείνο έπεσε το 1879 από φοβερό σεισμό, που είχε επίκεντρο την περιοχή ανάμεσα στο Κουκούλι και Τσεπέλοβο".* Ο ναός είναι πετρόχτιστος και καλυμμένος με μαύρη πλάκα. Δυστυχώς στην τοιχοποιία του χρησιμοποιήθηκαν και πέτρες από τα ερείπια του παλιού φρουρίου που αναφέρει ο Λαμπρίδης.

Ένα καινούργιο καλντεριμάκι μας οδηγεί στην άκρη του βράχου, όπου βρίσκεται το καμπαναριό του Αη-Γιάννη. Είναι κτίσμα σχετικά καινούργιο στη θέση του παλιού πετρόχτιστου, που κατέπεσε από σεισμό στα τέλη της δεκαετίας του '60.

Η ανάβαση στο Μιτσικέλι συνεχίζεται, συ-ναρπαστική και με ποικίλες εναλλαγές το-πίου. Σε απόσταση 3,2 χλμ. από το Δίκορφο φτάνουμε σε αυχένα, ορθάνοιχτο στο νοτιά και στην πανοραμική πεδιάδα της Λαψίστας, ένα απέραντο φυσικό χαλί με αναρίθμητους γεωμετρικούς σχηματισμούς από τις ποικίλες καλλιέργειες. Το μικροκλίμα της περιοχής

αλλάζει στη στιγμή. Ένας σφοδρός και ψυχρότατος ΒΔ άνεμος μας φέρνει δάκρυα στα μάτια και μας υποχρεώνει να ξαναμπούμε στο αυτοκίνητο.

Ο δρόμος συνεχίζει με κατεύθυνση ΝΑ, στο ύψος περίπου της κορυφογραμμής του μακρόστενου βουνού. Αρχικά είναι βατός, αργότερα όμως γίνεται κατοστράχαλος, απόλυτα ακατάλληλος για συμβατικά αυτοκίνητα. Τα τοπία όμως που αποκαλύπτονται στα μάτια μας είναι απίστευτα όμορφα και ποικίλα, μια συνεχής εναλλαγή από ελατοδάση, χαράδρες, πλαγιές ήπιες και απότομες, αγελάδες που βόσκουν σε λιβάδια, ένα συνολικό πολύπλοκο ανάγλυφο που δημιουργείται από αλληπάλληλες πτυχώσεις και εξάρσεις του εδάφους. Είναι ένα θέαμα στο εσωτερικό του Μιτσικελιού, που είναι αδύνατο να το υποπτευθεί κανείς αγναντεύοντάς το από τον κάμπο των Ιωαννίνων.

Σε απόσταση 6,5 χλμ. από το Δίκορφο σταματάμε. Χαμηλά στο βάθος αντικρούουμε ένα τμήμα της πόλης των Ιωαννίνων και μακριά στα ΝΑ τον επιβλητικό όγκο των Τζουμέρ-

Μιτσικέλι. Στα αθέατα από τον δρόμο υψιπεδὰ του αποκαλύπτει έναν τόπο πολύχρωμο, ποικιλόμορφο και συναρπαστικό.

Είναι βέβαιο, πως κάποια στιγμή θα επιστρέψουμε με άνεση χρόνου και με εξερρηνητική ματιά, στο ωραίο αυτό βουνό, που τόσο ζηλότυπα κρύβει πίσω από τη μακροστενή ράχη του κάθε θέα προς το Ζαγόρι.

ΜΑΝΑΣΣΗ, ΚΑΛΩΤΑ ΚΑΙ ΜΟΝΗ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΒΥΣΙΚΟΥ

Στο Δίκορφο τερματίζει κάθε έννοια τουριστικής υποδομής σ' αυτή την πλευρά του Ζαγοριού, εμείς, ωστόσο, επεκτείνουμε για λίγο ακόμη το οδοιπορικό μας προς τους οικισμούς Μανασσή και Καλωτά. Χαρακτηριστικό της διαδρομής είναι οι αλληπάλληλες κλειστές στροφές.

Σε απόσταση 3 χλμ από το Δίκορφο

διασχίζουμε τον μικρό οικισμό **Μανασσή** με την όμορφη εκκλησούλα του **Αγ. Γεωργίου**, του 1780, την μικρή πλατεία με τον πλάτανο, το κλειστό καφεενεδάκι και την πλήρη απουσία των τουριστικών υποδομών. Οι σημερινοί μόνιμοι κάτοικοι είναι ελάχιστοι. Στα χρόνια ωστόσο του Λαμπρίδη, το χωριό κατοικείτο από 430 κατοίκους και φημίζετο για τον οίνο του. Το όνομα "Μανασσή" εικάζεται ότι το πήρε το 1542 από τον Μανασσή, άρχοντα στο κάστρο των Ιωαννίνων, ο οποίος πρωτοκατόικησε τον οικισμό. Ήδη όμως ο οικισμός αναφέρεται από το 1430 ανάμεσα στα 14 χωριά του Βοϊνίκου.

Ενάμιση περίπου χιλιόμετρο μετά το χωριό μια πινακίδα αριστερά του δρόμου μας κατευθύνει προς το Γεφύρι των "*Βαϊνάδων*". Κατηφορίζοντας το μονοπάτι φτάνουμε σε λιγότερο από ένα λεπτό στο γεφύρι, που είναι σχεδόν αθέατο μέσα στην πυκνή βλάστηση. Δίπλα του υπάρχει όμορφο πέτρινο εικονοστάσι του 1908. Το γεφύρι είναι μονότοξο, με μήκος καταστρώματος 10 μέτρων, πλάτος 2

Μανασσή. Ένας μικρός, χαριτωμένος οικισμός με ελάχιστους κατοίκους.

και άνοιγμα τόξου 4,5 περίπου μέτρα. Η κατασκευή είναι στέρεα και σε καλή κατάσταση αν και η τοιχοποιία είναι με ξερολιθιά, χωρίς συνδετικό κονίαμα. Ένα μονοπάτι πάνω από το γεφύρι οδηγεί μετά από μερικά λεπτά στην Καλωτά, που απέχει οδικώς 3 περίπου χλμ. από Μανασσή.

Για την **Καλωτά** αναφέρει ο Λαμπρίδης ότι "*το κατάρρυτον και κατάφυτον τούτο χωριόν κείται εις τας βορείας υπωρείας του Μισοκέλ και διαιρείται εις τρεις συνοικίας*". Σύμφωνα με τον Αναστ. Βλαχόπουλο, "*Η Καλωτά έλαβε το όνομα του ιδρυτού αυτής Μπουλούκμπαση Καλωτά, γόνου του εν Ιωαννίνις γαιοκτήμονος Καλωτά, η οικογένεια του οποίου ήκμαζε προγονικώς από τον 1540*".

Ένα πολύ ωραίο καλντερίμι οδηγεί στο εσωτερικό του οικισμού και στην πλατεία με την μεγάλη εκκλησία της **Μεταμόρφωσης του Σωτήρος** του 1854 και το πέτρινο καμπαναριό. Μια πινακίδα πάνω στην άσφαλτο μας οδηγεί αριστερά προς τις βρύσες "*Ζιάκα-Τενέ*". Αρχικά μεσολαβεί ένας δύσβατος χωματόδρομος 200 περίπου μέτρων, που αμέσως μετά, μεταμορφώνεται σ' ένα υπέροχο παλιό καλντερίμι ανάμεσα σε δάσος δρυός και μεγάλες καστανιές. Σ' ένα τρίλεπτο

φτάνουμε στην πλακοσκέπαστη βρύση με δροσερό αλλά λιγούτο νερό. Επιστρέφουμε στο κεντρικό οδικό δίκτυο και μετά από 3 χλμ. συναντάμε στ' αριστερά του δρόμου πινακίδα που μας οδηγεί προς τη **Μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου Βυσικού**. Παίρνουμε έναν αρκετά βατό χωματόδρομο και μετά από μερικές εκατοντάδες μέτρα στρίβουμε σε μια παρακάμψη αριστερά. Ήδη απέναντί μας δεσπόζει το επιβλητικό τρίτοξο γεφύρι της **Καλωτάς**. Είναι ένα από τα μεγαλύτερα γεφύρια του Ζαγοριού με μήκος 45 μέτρων και πλάτος καταστρώματος 2,5 μ. Το μέγιστο ύψος από την κοίτη του ποταμού είναι 5 μέτρα, ενώ το άνοιγμα του κεντρικού τόξου 7. Η κατασκευή είναι πολύ βαριά για να αντέχει στην ορμητική πίεση του νερού. Δίπλα σώζονται οι ερειπωμένοι τοίχοι παλιού νερόμυλου.

Καλωτά. Το θαυμάσιο πετρόχτιστο καμπαναριό της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος. *(Αριστερά)*

Το πετρόχτιστο αλώνι, με το κωνικό δάπεδο δίπλα από την αιωνόβια δρυ. Πίσω τμήμα της Μονής της Παναγίας Βυσικού.

Συνεχίζουμε τη διαδρομή μας ανάμεσα σε δροσοκέπαστες πλαγιές. Σε απόσταση 2,2 χλμ. από την ασφαλτο βρισκόμαστε μπροστά στη Μονή της Παναγίας του Βυσικού ή Βισσικού. Σύμφωνα με τον Λαμπριδίδη, *"η μονή του διαλυθέντος χωριού Βισσικού ιδρύθη το 1114 υπό άρχοντος τινός Μιχαήλ, ως φαίνεται και εξ' επιγραφής τινος. Περί του άρχοντος δε τούτου του Ζαγοριού το "Χρονικόν της Βοσάς" σημειοί ότι ην ηγεμών. Η Μονή ανεκαινίσθη το 1787 υπό του ηγουμένου Κωνσταντίου και ιστορήθη το 1818 υπό του εκ Καλωτά ιερομονάχου Ανθίμου και των προσκνητών Θεοδοσίου και Χριστοφόρου εκ Τσονδίλας"*.

Η είσοδος της Μονής είναι κλειστή και το εσωτερικό της παραμένει για μας προς το παρόν ανιγματοικό. Η κατασκευή είναι πετρόχτιστη, βαριά και φρουριακή. Ο υψηλός μαντρότοιχος συνεχίζεται στους τοίχους των κελλιών με τα μικρά σιδερόφρακτα παράθυρα και μετά στο Καθολικό με τις αντηρίδες στην κόγχη του Ιερού, όπου διακρίνεται μισοκατεστραμμένο λιθανάγλυφο. Η Μονή ανοίγει πανηγυρικά τις πύλες της κάθε χρόνο την παραμονή του 15 Αύγουστου. Τότε γίνεται μεγάλος εορτασμός με συμμετοχή κατοίκων από όλα τα γύρω χωριά.

10 μέτρα μπροστά από την είσοδο της Μονής μας εντυπωσιάζει ένα ακόμη έργο των Ζαγοροίσιων. Είναι το **Αλώνι της Μονής**, ένα κατασκευαστικό αριστούργημα με άψογες ορθογώνιες πλάκες, διατεταγμένες σε ομόκεντρους κύκλους γύρω από το κέντρο του αλωνιού. Το αλώνι, διαμέτρου 8 μέτρων, περιβάλλεται από πετρόχτιστο πεζούλι, που, όπως και το δάπεδο, διατηρείται σε άριστη κατάσταση και φέρει δυο ανοίγματα: ένα μεγάλο για την είσοδο του ζώου και ένα μικρό για το σακί του σιταριού. Εκείνο όμως που θεωρούμε μοναδικό στις μέχρι τώρα εμπειρίες μας είναι το πλακόστρωτο δάπεδο, που δεν είναι επίπεδο αλλά **ελαφρά κωνικό** με κλίση προς το κέντρο. Δίπλα στο αλώνι ορθώνεται μια υπεραιωνόβια δρυς, απέναντι δεσπόζει το Μιτσκέλι. Είναι ένα τοπίο φανταστικό, που κλείνει με τον ωραιότερο τρόπο το οδοιπορικό μας σ' αυτή την ελάχιστη γνωστή γωνιά του Ζαγοριού.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστούμε θερμά τον Δήμαρχο Κεντρικού Ζαγοριού **Γαβριήλ Παπαναστασίου** για τις πληροφορίες και τις βοήθειες στο έργο μας.

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

ΔΗΜΟΣ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ

ΤΗΛ. 26530/22535-38

Κ.Ε.Π. 26530/22834-5

ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ 26530-22241

(ΑΝΟΙΧΤΟ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ (10:00-15:00)

ΕΚΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ-ΤΡΙΤΗΣ)

ΕΛΑΤΗ

ΔΙΑΜΟΝΗ:

-ΞΕΝΟΔ. "ΕΛΑΤΗ".

ΤΗΛ. 26530-71181 ΚΑΙ 26510-75247

-"ΡΟΝΤΟΒΑΝΙ".

ΤΗΛ. 26530-71171 ΚΑΙ 6944-156856

Το περιφημο γεφύρι του Καλωτά στο Ρέμα του Ραδόλακου

ΕΣΤΙΑΣΗ:

"ΣΤΑ ΡΙΖΑ" (ΕΛΑΤΗ)

ΤΗΛ. 26530-71550 ΚΑΙ 6937-037544

ΑΣΠΡΑΓΓΕΛΟΙ

ΔΙΑΜΟΝΗ:

-ΚΥΡΙΑΖΗ ΑΛΚΗΣΤΙΣ ΤΗΛ. 26530 22648

-ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΒΙΡΓΙΝΙΑ

ΤΗΛ. 26530 22628

ΕΣΤΙΑΣΗ:

- ♦ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ "ΒΡΥΣΗ ΤΟΥ ΠΑΠΑ" ΜΑΝΤΖΟΥΚΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ
- ♦ ΚΑΦΕΤΕΡΙΑ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ ΔΕΛΛΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ
- ♦ ΨΗΣΤΑΡΙΑ ΛΙΑΠΟΓΙΑΝΝΗΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ
- ♦ ΨΗΣΤΑΡΙΑ ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
- ♦ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ
- ♦ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΑΡΕΤΗ

ΑΠΟΣΤΑΣΕΙΣ ΕΛΑΤΗΣ

ΑΠΟ ΙΩΑΝΝΙΝΑ: 28 ΧΛΜ.

ΑΠΟ ΑΘΗΝΑ: 465 ΧΛΜ

ΑΠΟ ΘΕΣ/ΝΙΚΗ:

α) ΜΕΣΩ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ 315ΧΛΜ

β) ΜΕΣΩ ΜΠΑΛΝΤΟΥΜΑΣ 300 ΧΛΜ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ♦ Ι. Λαμπρίδης, "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΑΓΑΘΟ-ΕΡΓΗΜΑΤΑ", εκδ. ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ, Ιωάννινα 1971.
- ♦ Ι. Λαμπρίδης, "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ", εκδ. ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ, Ιωάννινα 1993.
- ♦ Δ. Παπαγιαννόπουλος, "ΔΙΚΟΡΦΟ ΖΑΓΟΡΙΟΥ", ΑΘΗΝΑ 1994.
- ♦ - Φ. Τζιόβας, "ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΔΟΒΡΑΣ", ΓΙΑΝΝΙΝΑ 1981
- ♦ Ε. Π. Μακρής, "ΤΑ ΖΑΓΟΡΟΧΩΡΙΑ", ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1996
- ♦ Χ. Παπαϊωάννου, "ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΒΟΡΕΙΑΣ ΠΙΝΔΟΥ", εκδ. ΗΠΕΙΡΟΣ Α.Ε., Α'. εκδ. 2001.

foto:www.holidayshop.gr

Ο Ξενώνας είναι φτιαγμένος στην πιο ωραία θέση στο Πάπιγκο, με θέα την Ασπράδα. Εξαιρετικό πρωινό και φιλοξενία από τους ιδιοκτήτες Γιώργο και Μαρκέλλα.

ΞΕΝΩΝΑΣ ΠΑΠΑΕΥΑΓΓΕΛΟΥ

ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΠΙΓΚΟ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ
ΤΗΛ. 26530 / 41135
FAX. 26530 / 41988

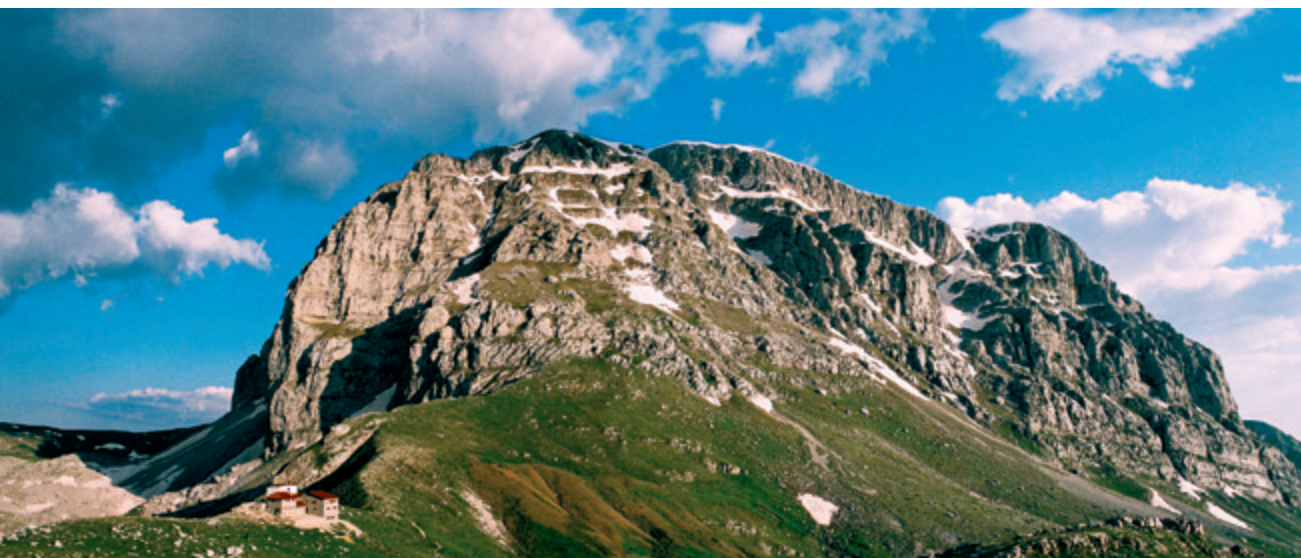
ΞΕΝΩΝΑΣ "ΡΟΜΠΟΛΟ"

Βρίσκεται στο όμορφο Ζαγοροχώρι τη Λάισα, σε υψόμετρο 1050 μ. ανάμεσα σε δάση πεύκων και ελάτων, στην κεντρική πλατεία του χωριού και απέναντι από την όμορφη εκκλησία των Ταξιαρχών (1770 μ.Χ.). Χτίστηκε το 1957 και ανακαινίστηκε πλήρως με αγάπη και μεράκι από την οικογένεια Πατίκου.

Τα δωμάτια έχουν όλες τις βασικές και απαραίτητες ανέσεις και μια καταπληκτική θέα προς την επιβλητική οροσειρά της Τύμφης, Γκαμήλα. Στο εστιατόριο μπορεί να δοκιμάσει κανείς ζαγορίσιες πίτες, διάφορα μαγειρευτά, ψητά στην σούβλα και στα κάρβουνα και πολλά άλλα εδέσματα. Σησιαλιτέ είναι οι χορτόπιτες, τα μαγειρευτά κινήγια (κυρίως τα Χριστούγεννα), η βραστή γίδα και φυσικά τα χειροποίητα γλυκά. Καλή διαμονή και καλή όρεξη.

Λάισα, Ιωαννίνων
Τηλ. 26530/22765 6977 356481

ΛΕΣΤΡΑΚΑ - ΠΑΠΙΓΚΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟ ΚΑΤΑΦΥΓΙΟ ΤΥΜΦΗΣ "Δ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ"

ορειβασία • αναρρίχηση • ορειβατικό σκι • πεζοπορία • ιππασία

Γιώργος Ροκάς • Υπεύθυνος καταφυγίου & δραστηριοτήτων • Τηλ.: 697 32 23 100 • e-mail: astref1950@yahoo.gr